

*Konijnenleed in het
supermarktschap*

December 2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
1. Inleiding	3
2. Huisvestingsystemen voor konijnen	4
3. Konijnenleed in het supermarktschap	11
4. Conclusie.....	13
Bijlage 1. Vergelijking huisvestingssystemen voor vleeskonijnen en voedsters	14
Bronnen.....	16

1. Inleiding

In Nederland wordt relatief weinig konijnenvlees gegeten. Het is vooral een gerecht dat bij de Kerstmaaltijd als “wild” op tafel wordt gezet. De meeste supermarkten hebben daarom alleen rond die tijd konijnenvlees in hun assortiment, als service naar de consument. Het konijnenvlees dat zij verkopen komt echter niet uit het wild, maar worden gefokt door commerciële konijnenhouderijen in binnen- en buitenland.

In Nederland zelf wordt relatief weinig konijnenvlees geproduceerd. In 2014 waren er 73 commerciële konijnenhouderijen die gezamenlijk ruim 320 duizend konijnen hielden. In 2000 waren er nog 201 bedrijven die 390 duizend konijnen hielden. De afgelopen 15 jaar heeft schaalvergroting duidelijk ook in de konijnenhouderij plaatsgevonden.

Met de huidige productie zou Nederland voor 40% zelfvoorzienend kunnen zijn. Maar Nederlandse konijnenhouders produceren vooral voor de export. Het konijnenvlees dat rond Kerst op ons bord ligt komt voor het overgrote deel uit het buitenland (LTO 2015).

Om inzicht te krijgen waar het konijnenvlees dat (rond de Kerst) in de supermarkt ligt precies vandaan komt en hoe de dieren geleefd hebben, heeft Wakker Dier contact gezocht met 19 supermarktketens. Hen is een aantal vragen voorgelegd over het aanbod, het land van herkomst, als ook welke huisvestings- en dierenwelzijnseisen de retailers stellen. De resultaten van dit onderzoek zijn in hoofdstuk 3 samengevat. Maar eerst wordt aandacht besteed aan de belangrijkste huisvestingssystemen die gebruikt worden en de gevolgen voor het dierenwelzijn.

2. Huisvestingsystemen voor konijnen

Het konijnenvlees dat in de supermarkt verkocht wordt is geproduceerd in verschillende huisvestingsystemen en landen: traditionele kooien uit Frankrijk, Hongarije of China, Nederlandse 'welzijnskooien', Nederlandse en Belgische parksystemen en het Beter Leven Kenmerk 1 ster van de Dierenbescherming. Daarnaast worden de konijnen voor Albert Heijn in een Hongaars "First Class" systeem gehouden. In de volgende paragrafen wordt per huisvestingssysteem ingegaan hoe de vleeskonijnen gedurende 8 tot 13 weken worden gehouden (EFSA 2005). Zie 'Bijlage 1. Vergelijking huisvestingsystemen voor vleeskonijnen en voedsters' voor een schematisch overzicht van de verschillende aspecten.

Traditionele kooisystemen

Het traditionele kooisysteem waarin konijnen worden gehouden is zeer dieronvriendelijk. Al in 1997 heeft de Raad van Dieraangelegenheden geconcludeerd dat er sprake was van grote welzijns- en gezondheidsproblemen (RDA 1997). Onderzoek door de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid (EFSA) bevestigde veel van deze problemen (EFSA 2005), als ook de inventarisatie in 2009 door de Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) (Leenstra et al. 2009).

Voetzoolbeschadigingen door draadgaas

Door de huisvesting in draadgazenkooien komen voetzoolbeschadigingen bij voedsters (de fokmoeders), rannen (de fokmannetjes), en opfokvoedsters (moeders van de fokmoeders) vaak voor. Dit is een belangrijke oorzaak voor sterfte. Vleeskonijnen hebben veel minder voetzoolbeschadigingen, maar geven ook de voorkeur aan andere bodems (Leenstra et al. 2009; EFSA 2005; RDA 1997).

Geen ruimte voor natuurlijk gedrag

Daarnaast is er voor de konijnen in de kooien geen ruimte en mogelijkheden voor natuurlijk gedrag. Gemiddeld heeft een vleeskonijn niet meer dan 450 tot 600 cm² per dier beschikbaar – dat zijn 17 tot 22 dieren per m² (CIWF 2014a, 2014b). Door het gebrek aan ruimte en afleidingsmateriaal hebben ze geen mogelijkheid om te foerageren, knagen en schuilen, waardoor abnormaal gedrag veelvuldig voorkomt. Ook is de kooihuisvesting te klein voor konijnen om normaal te kunnen bewegen, te zitten of gestrekt te liggen, met abnormaal gedrag en zelfs skeletafwijkingen tot gevolg (Leenstra et al. 2009; EFSA 2005; RDA 1997).

Kunstmatige inseminatie en hormoonbehandelingen tegen slechte vruchtbaarheid

De voedsters worden vrijwel allemaal kunstmatig bevrucht. Vanwege het slechte welzijn kunnen de voedsters moeilijker zwanger worden, waardoor hormoonbehandelingen veelvuldig worden toegepast. Daarnaast worden hormoonbehandelingen (standaard) toegepast om de bevalling in te zetten (EFSA 2005; RDA 1997).

Gezondheidsproblemen en sterfte door gebrek aan hygiëne en slecht stalklimaat

Tenslotte komen gezondheidsproblemen als maagdarfstoornissen en luchtwegaandoeningen veel voor door een gebrek aan hygiëne en een slecht stalklimaat. Door deze omstandigheden was de sterfte bij jongen voor het spenen 15%, na het spenen 10% en werd 45% van de voedsters jaarlijks vervangen (Leenstra et al. 2009; RDA 1997).

Door de grote gezondheidsproblemen wordt in de konijnenhouderij ook veelvuldig gebruik gemaakt van antibiotica (CIWF 2014b). Het overmatig gebruik van antibiotica in de veehouderij vormt een groot risico voor het ontstaan van resistente bacteriën en daarmee een bedreiging van de volksgezondheid (NVWA 2013; MINLNV 2010a). Ook in de Nederlandse konijnenhouderij kan het antibioticagebruik nog flink worden teruggedrongen, zoals blijkt uit het voornemen van de LTO om in 2018 het gebruik met 70% te verminderen (MINEZ 2015).

In 2010 lag het gebruik van antibiotica in Franse konijnenhouderijen 5 tot 7 keer zo hoog als bij respectievelijk de varkens en pluimvee (CIWF 2014b)

Gezien de grote gezondheids- en welzijnsproblemen concludeerde de RDA al in 1997 dat kooisystemen verboden moesten worden. Los hooi en stro moest permanent beschikbaar komen, kooiverrijking toegepast, de hokken vergroot, groepshuisvesting noodzakelijk en de hormoonbehandelingen zoveel mogelijk gestopt (RDA 1997). De EFSA en WUR kwamen met overeenkomstige aanbevelingen (Leenstra et al. 2009; EFSA 2005).

Vrijwel alle konijnen worden nog steeds in traditionele kooien gehouden

Ondanks de grote gezondheids- en welzijnsproblemen worden vrijwel alle konijnen nog steeds in traditionele kooien gehouden. De kritische rapportage van de EFSA heeft Europese lidstaten er niet toe kunnen bewegen om op Europees niveau richtlijnen te introduceren om het welzijn van konijnen beter te beschermen, zoals wel het geval is voor onder andere varkens, vleeskuikens, kalveren en leghennen.

Een aantal landen, waaronder Nederland, België, Zwitserland, Oostenrijk en Engeland hebben op nationaal niveau wel wetgeving ingevoerd. Maar in grote productielanden als Frankrijk en Hongarije, waar de meeste

Nederlandse supermarkten hun konijnenvlees vandaan halen, is dit niet het geval. Dit konijnenvlees wordt nog steeds op “traditionele” wijze geproduceerd (CIWF 2014a, 2014b).

Nederlandse 'welzijnskooien'

Ondanks het kritische rapport van de RDA in 1997, bleek uit een inventarisatie in 2009 door de Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) dat er nog steeds sprake was van grote welzijnsproblemen bij commercieel gehouden konijnen. Het stalklimaat zorgde voor chronische ademhalingsstoornissen, de kooien waren nog steeds te klein om te zitten en normaal te bewegen, er was sprake van veel stress en stereotype gedrag door geen of onvoldoende verrijking en voetzoolbeschadigingen kwamen bij voedsters en rammen nog vaak voor. Dit alles zorgde voor grote sterfte bij voedsters (>10%) en vleeskonijnen (20-30%) (Leenstra et al. 2009).

Naar aanleiding van dit rapport onderkenden de Nederlandse overheid én konijnensector de grote dierenwelzijnsproblemen door traditionele kooisystemen. Hierop heeft de overheid de sector gevraagd om in 2010 een plan van aanpak op te stellen om het welzijn van konijnen te verbeteren. Hierin is afgesproken dat vanaf april 2016 in Nederland alleen nog konijnen gehouden worden in zogenaamde 'welzijnskooien'. Daarnaast heeft de sector samen met WUR verschillende onderzoekstrajecten uitgezet, onder andere voor betere huisvestingssystemen (MINLNV 2010b; LTO 2010; Bremmer et al. 2011; Cornelissen 2011). Volgens de LTO zijn vrijwel alle Nederlandse fokkers nu naar deze 'welzijnskooien' omgeschakeld (LTO 2015).

Enkele welzijnsverbeteringen, maar nog steeds onvoldoende

Ten opzichte van de traditionele kooien is er voor vleeskonijnen sprake van enkele verbeteringen. De dieren hebben iets meer ruimte (600-700 cm², 14-17 dieren per m²), kunnen rechtop zitten, er is een blokje hout of wat stro/hooi aanwezig en voedsters kunnen zich op een plateau terugtrekken. Ook hebben voedsters en rammen wat meer ruimte gekregen. De dieren zitten echter nog steeds in kooien, er is onvoldoende

ruimte om te huppelen en te rennen en de sterfte is met 12% voor het spenen, 8% erna en 30% vervanging van voedsters nog steeds erg hoog (KWIN 2015; Leenstra et al. 2009).

Parksystemen in Nederland en België sterk in opkomst

Sinds een aantal jaren schakelen steeds meer Nederlandse konijnenhouders over op het parkstelsel voor vleeskonijnen. Aanleiding hiervoor is een campagne van de dierenwelzijnsorganisatie GAIA. In 2009 vroeg zij aandacht voor “de pijn van het batterijkonijn” (GAIA 2009). In navolging hierop heeft de Belgische Raad voor Dierenwelzijn een advies opgesteld betreffende het huisvesten van konijnen. Hierin werden concrete tijdspaden voorgesteld om voor *nieuwe* bedrijven het zogenaamde parkstelsel voor vleeskonijnen verplicht te stellen (vanaf 2016) en dit later ook voor voedsters te verplichten (vanaf 2021) (RvA 2012). Deze aanbevelingen zijn door de Belgische overheid in 2014 in wetgeving omgezet (België 2014).

Groepshuisvesting met meer ruimte en afleiding

In het parkstelsel worden vleeskonijnen in groepen van minstens 20 dieren gehuisvest, waarbij ze beduidend meer ruimte hebben dan in ‘welzijnskooien’ (800 cm² per konijn, 12,5 konijnen per m²). Met een minimale lengte en open dak en plateaus is er meer ruimte om te huppelen. Daarnaast bestaat het grootste deel uit kunststof matten in plaats van draadgaas, beschikken ze over ruwvoer en knaaghout en zijn er PVC buizen die als tunnel dienen (België 2014). Een belangrijk nadeel is wel dat de plasticmatten voor verminderde hygiëne zorgen, waardoor de sterfte hoger ligt dan bij ‘welzijnskooien’. Volgens de WUR is de sterfte het afgelopen half jaar wel duidelijk verminderd (WUR 2015). Voor de parksystemen met voedsters zijn nog geen specifieke eisen vastgelegd (België 2014).

Opkomst parkstelsel zorgt voor kentering bij Nederlandse konijnenfokkers

“We leven toe naar de welzijnsverordening van 2016. Dan moeten de konijnen volledig in welzijnshokken worden gehouden. Nu wordt er al weer gesproken over parksystemen. Ondernemers die geïnvesteerd hebben in welzijnshokken, kunnen dit systeem bij wijze van spreken aan de oud ijzerboer meegeven.”

Sjef Lavrijsen (LTO) in 2013 over de (te) snelle opkomst van het parkstelsel (Konijnenportaal.nl 2013)

Aangezien het parkstelsel in 2012 al voldoende praktijkrijp bleek, hebben de Belgische supermarktketens Colruyt, Dehaize en Lidl dit systeem als minimum gesteld voor het konijnenvlees dat zij verkopen. Door

parksystemen als inkooppeis te stellen zorgen de supermarkten voor een grote kentering bij Nederlandse konijnenfokkers. Terwijl de sector nog volop bezig was met de overschakeling naar 'welzijnskooien', heeft zij nu vol moeten inzetten op te kunnen voldoen aan de vraag naar konijnen uit parksystemen. Nederlandse fokkers zijn namelijk de belangrijkste leveranciers van konijnenvlees voor de Belgische markt - 95% van het in NL geproduceerde vlees wordt hier naar toe geëxporteerd. Zodoende is nu al 60% van de Nederlandse bedrijven voor het parkstelsel gecertificeerd. Deze bedrijven produceren meestal zowel park- als welzijnskooivlees. Zodoende wordt momenteel 40-50% van de vleeskonijnen in het parkstelsel gehouden. Zowel de LTO als de WUR zien parksystemen dan ook als het systeem van de nabije toekomst (LTO 2015; WUR 2015).

Beter Leven Kenmerk 1 ster van de Dierenbescherming

Naast de 'welzijnskooien' en het parkstelsel is er ook één bedrijf in Nederland dat konijnen houdt volgens de voorwaarden van het Beter Leven Kenmerk 1 ster (BLK1) van de Dierenbescherming. BLK1 stelt eisen aan de huisvesting van zowel de vleeskonijnen en de voedsters. Ten opzichte van parksystemen hebben vleeskonijnen meer ruimte (1200 cm² per konijn, 8 per m²), worden ze in grotere groepen gehouden, is de roostervloer geheel van plastic, hebben ze de beschikking over wortels én een liksteen, een natuurlijk ritme door daglicht en is het transport korter en beter. De voedsters hebben ook meer ruimte (950 cm² in plaats van 700 cm²) en worden zo veel mogelijk in groepshuisvesting met stro en plateaus gehouden. Dit systeem komt daarmee het meest tegemoet aan de natuurlijke behoeften van de konijnen (Dierenbescherming 2013).

Albert Heijn kiest voor eigen “First Class” systeem

Albert Heijn heeft verschillende huisvestingssystemen overwogen en uiteindelijk voor een alternatief systeem gekozen, vooral vanwege de lage sterfte. De konijnen van dit zogenaamde “First Class” systeem (FC) worden in Hongarije gehouden en door Albert Heijn zelf geborgd. Volgens haar heeft FC ten opzichte van het traditionele kooisysteem een aantal voordelen voor zowel de vleeskonijnen als de voedsters. De dieren worden in kooien met gedeeltelijke dichte vloer gehouden, maar hebben meer ruimte, de beschikking over een plateau en afleidingsmateriaal en er is meer ruimte voor natuurlijk gedrag, zoals daglicht, rechtop zitten en huppelen. Daarnaast worden de konijnen op dezelfde locatie geslacht, zodat er geen transport nodig is.

Hoewel Albert Heijn geen details heeft geven over de exacte omstandigheden, lijkt het systeem nog het meeste op de Nederlandse ‘welzijnskooien’. Het belangrijkste verschil is dat er sprake is van daglicht, er meer ruimte is om te huppelen en het transport beperkt is.

3. Konijnenleed in het supermarktschap

Wakker Dier heeft 19 supermarktketens een aantal vragen voorgelegd over het aanbod, het land van herkomst, als ook welke huisvestings- en dierenwelzijnseisen (keurmerken) die zij stellen aan het konijnenvlees dat zij verkopen. Tabel 1 geeft een overzicht van de uitkomsten van dit onderzoek. Deze resultaten worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

Tabel 1. Overzicht van huisvestingssystemen en land van herkomst van konijnenvlees in 19 supermarkten.

Supermarkt	Kooi China	Kooi Frankrijk	Kooi Hongarije	'Welzijnskooi' Nederland	'Welzijnskooi' voedsters Nederland	Park Nederland	Park België	First Class Albert Heijn Hongarije	Beter Leven Kenmerk 1 ster	Verkoopt geen konijnen	Geen antwoord
Albert Heijn								1			
ALDI					1	1					
Boni										1**	
Coop		1	1								
Deen		1									
Dirk van den Broek				1	1	1	1				
Dekamarkt				1	1	1	1				
EMTE	1			1	1	1	1				
Hoogvliet		1	1								
Jan Linders	1	1							1*		
Jumbo		1	1								
Lidl					1	1	1				
MCD		1	1								
Boon's markt		1	1								
Nettorama											1***
Plus				1	1				1		
Poiesz	1	1	1	1	1						
SPAR		1	1								
Vomar		1	1								
Totaal	3	10	8	5	7	5	4	1	2	1	2

* Jan Linders wil dit jaar nog starten met de verkoop van BLK1

** Boni heeft aangegeven geen konijnenvlees te verkopen.

*** Nettorama heeft (nog) geen antwoord gegeven op de vragen van Wakker Dier

Meeste konijnenvlees afkomstig uit traditionele kooien

De meeste supermarkten (11) importeren (een deel van) hun konijnenvlees dat afkomstig is uit traditionele kooisystemen zonder dierenwelzijnskeurmerk in Frankrijk, Hongarije of China. Coop, Hoogvliet, Jumbo, SPAR, Vomar, Deen, MCD en Boon's markt verkopen zelfs alleen maar konijnenvlees uit deze kooien en stellen ook geen aanvullende welzijnseisen. Jan Linders hoopt dit jaar ook nog vlees met het Beter Leven Kenmerk 1 ster te verkopen. Daarnaast verkoopt Poiesz ook konijnenvlees afkomstig uit Nederlandse 'welzijnskooien' en EMTE daarnaast vlees uit 'welzijnskooien' en parksystemen.

Aantal supermarkten verkoopt konijnenvlees uit 'welzijnskooi'

Momenteel verkopen Dirk, Dekamarkt, Plus, Poiesz en EMTE (deels) vlees afkomstig uit Nederlandse 'welzijnskooien'. Daarnaast worden alle voedsters ook in 'welzijnskooien' gehouden, ook als de jongen later in een parkstelsel worden grootgebracht.

Parksystemen ook in Nederland in opkomst

Zeer recent hebben in Nederland ALDI en Lidl het voorbeeld van Belgische supermarkten gevolgd en gekozen voor konijnenvlees uit Nederlandse en Belgische parksystemen (NieuweOogst 2015). Dirk en Dekamarkt verkochten eerst konijnenbouten uit traditionele kooisystemen uit Polen, maar hebben naar aanleiding van de vragen van Wakker Dier aangegeven dat zij per direct zijn overgestapt op vleeskonijnen uit parksystemen. Ook EMTE stelt deels parkkonijnen te verkopen. Daarnaast heeft supermarkt Jumbo interesse getoond in parksystemen voor zowel de vleeskonijnen als de voedsters.

Supermarkten aarzelen voor overstap naar BLK1

Versillende Nederlandse retailers hebben interesse (getoond) in het BLK1 voor konijnen. Plus heeft momenteel als enige BLK1 konijnenvlees in het schap liggen. Jan Linders wil dat een gedeelte van haar konijnenvlees nog dit jaar voldoet aan het kenmerk. Jumbo is dit jaar echter gestopt met BLK1 en is teruggevallen op kooisystemen uit Frankrijk en Hongarije. Daarnaast hebben Albert Heijn en ALDI interesse getoond, maar zij stellen dat er te weinig producenten zijn om voldoende te kunnen leveren. Ook de hoge sterfte is volgens Albert Heijn een belangrijk probleem. Dirk van den Broek en Dekamarkt hebben aangegeven er naar te streven in 2016 naar BLK1 over te stappen.

Meeste supermarkten willen meer stappen zetten naar beter welzijn

Naar aanleiding van de vragen van Wakker Dier hebben verschillende supermarkten aangegeven serieus te gaan kijken naar alternatieve huisvestingssystemen. Hoogvliet, Poiesz, Jumbo, Coop, SPAR, Vomar en Deen die nu nog (voornamelijk) konijnenvlees uit kooisystemen verkopen, zeggen (in overleg) verdere stappen te willen nemen om het welzijn van de konijnen te verbeteren. Dirk en Dekamarkt kijken of ze volgend jaar kunnen overstappen naar BLK1. MCD en Boon's markt geven aan dat zij net als Boni in de toekomst geen konijnenvlees meer verkopen. Het is voor de konijnen te hopen dat de supermarkten deze goede voornemens in het nieuwe jaar waar zullen maken.

4. Conclusie

Hoewel Nederland relatief weinig konijnenvlees consumeert en produceert, verkopen de meeste supermarkten “als service naar de consument” rond de Kerst wel konijnenvlees. Uit dit onderzoek van Wakker Dier blijkt dat dit konijnenvlees vooral geproduceerd is in uiterst dieronvriendelijke kooisystemen, zonder dierenwelzijnskeurmerk of aanvullende welzijnseisen van de supermarkten. Vanwege de grote dierenwelzijns- en gezondheidsproblemen is dit systeem vanaf april 2016 in Nederland verboden en zijn Nederlandse fokkers vrijwel allemaal al overgestapt op ‘welzijnskooien’. Supermarkten importeren dit vlees daarom uit Frankrijk, Hongarije of China.

Een aantal supermarkten kiest (deels) voor (enigszins) diervriendelijkere huisvestingssystemen, zoals ‘welzijnskooien’, parksystemen, het Beter Leven Kenmerk van de Dierenbescherming of een eigen systeem (Albert Heijn). Daarnaast hebben veel supermarkten naar aanleiding van het onderzoek aangegeven in de toekomst hogere welzijnseisen te willen stellen aan haar konijnenvlees. Alleen Dirk, Dekamarkt en Jan Linders hebben direct stappen gezet, de overige supermarkten hebben nog geen harde toezeggingen gedaan. Helaas moet daarom geconcludeerd worden dat er rond de Kerst vooralsnog veel konijnenleed in het supermarktschap ligt.

Bijlage 1. Vergelijking huisvestingsystemen voor vleeskonijnen en voedsters

In onderstaande tabellen zijn de belangrijkste aspecten met betrekking tot de verschillende huisvestingsystemen van vleeskonijnen en voedsters op een rij gezet. Een betekent dat er onvoldoende feitelijke informatie beschikbaar is.

Vleeskonijnen

Aspect	Kooi (FR, HUN, CN)	'Welzijnskooi' NL	Beter Leven Kenmerk 1 ster	Parksysteem NL en BE	First Class Albert Heijn Hongarije
Huisvesting					
- Groepshuisvesting					
- Beschikbare ruimte					
- Vloerbodem (gedeeltelijk/geen gaas)					
- Verhoogd platform					
- Afleidingsmateriaal					
Natuurlijk gedrag					
- Schuilmogelijkheden					
- Daglicht					
- Rechtop zitten					
- Huppelen					
- Uitloop					
- Holen graven					
Overige					
- Onbeperkt voedsel					
- Transport					
- Gezondheid/Sterfte					

Voedsters

Aspect	Kooi (FR, HUN, CN)	'Welzijnskooi' NL	Beter Leven Kenmerk 1 ster	Parksysteem NL en BE vanaf 2021/2024	First Class Albert Heijn Hongarije
Huisvesting					
- Groepshuisvesting	⊖	⊖	⊕	⊖	⊖
- Beschikbare ruimte	⊖ ⊖	⊖	⊕ ⊕	⊕	⊕
- Vloerbodem (gedeeltelijk/geen gaas)	⊖	⊕	⊕ ⊕	⊕	⊕
- Verhoogd platform	⊖	⊕	⊕ ⊕	⊕	⊕
- Afleidingsmateriaal	⊖	⊕	⊕ ⊕ ⊕	⊕	⊕ ⊕
- Crèche voor jongeren	⊖	⊖	⊕	⊖	⊖ ?
Natuurlijk gedrag					
- Schuilmogelijkheden	⊖	⊖	⊕	⊕	⊖
- Daglicht	⊖	⊖	⊕	⊖	⊕
- Rechtop zitten	⊖	⊕	⊕ ⊕	⊕ ⊕	⊕
- Huppelen	⊖	⊕	⊕ ⊕	⊕ ⊕	⊕
- Uitloop	⊖	⊖	⊖	⊖	⊖
- Holen graven	⊖	⊖	⊖	⊖	⊖
Overige					
- Onbeperkt voedsel	⊕	⊕	⊕	⊕	⊕
- Transport	⊖	⊖	⊕	⊖	⊕
- Gezondheid/Sterfte	⊖ ⊖	⊖	⊖ ?	⊖ ?	⊖ ?

Bronnen

België (2014): Koninklijk besluit betreffende het welzijn van konijnen in fokkerijen. Online beschikbaar via http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?imgcn.x=39&imgcn.y=9&DETAIL=2014062928%2FN&c aller=list&row_id=1&numero=1&rech=65&cn=2014062928&table_name=WET&nm=2014024303&la=N &chercher=t&language=nl&choix1=EN&choix2=EN&text1=konijn&fromtab=wet_all&nl=n&sql=%28%28+tit +contains+++%28+%27konijn%27%29+++%29+or+%28+text+contains+++%28+%27konijn%27%29+++% 29%29and+actif+%3D+%27Y%27&tri=dd+AS+RANK+&trier=afkondiging.

Bremmer, B.; Cornelissen, J.; van Weeghel, E. (2011): Behoeften-inventarisatie Konijnen op Koers. [S.l.: s.n.].

CIWF (2014a): Rabbit meat production in the EU. Compassion in World Farming. Online beschikbaar via <http://www.compassioninfoodbusiness.com/media/7426084/rabbit-meat-production-in-the-eu.pdf>.

CIWF (2014b): Welfare of Growing Rabbits. Compassion in World Farming. Online beschikbaar via <http://www.compassioninfoodbusiness.com/media/6898108/info-2-welfare-of-growing-rabbits.pdf>.

Cornelissen, J. (2011): Konijnen op koers. Sprongen vooruit in de konijnenhouderij. Lelystad: Wageningen UR Livestock Research.

Dierenbescherming (2013): Konijnenvlees met 1 ster Beter Leven Kenmerk. Dierenbescherming. Online beschikbaar via <https://beterleven.dierenbescherming.nl/fileupload/20111219-konijnenvlees-1-ster.pdf>.

EFSA (2005): The Impact of the current housing and husbandry systems on the health and welfare of farmed domestic rabbits. In *The EFSA journal / European Food Safety Authority* (267), pp. 1–31.

GAIA (2009): De pijn van het batterijkonijn. GAIA. Online beschikbaar via <http://www.gaia.be/nl/campagne/pijn-van-batterijkonijn>.

Konijnenportaal.nl (2013): Konijnenhouderij in spagaat. Konijnenportaal.nl. Online beschikbaar via <http://www.konijnenportaal.nl/lto-konijnenhouderij/konijnenhouderij-in-spagaat/>.

KWIN (2015): Kwantitatieve Informatie Veehouderij.

Leenstra, F. R.; Rommers, J. M.; Koene, P.; Ruis, M. A. W.; Schuiling, H. J.; Verkaik, J. C. (2009): Ongerief bij konijnen, kalkoenen, eenden, schapen en geiten; inventarisatie en prioritering = Discomfort among rabbit, turkey, duck, sheep and goat; inventory and prioritization. Lelystad: Wageningen UR, Animal Sciences Group (Rapport / Wageningen UR, Animal Sciences Group, 160).

LTO (2010): Welzijn in de sector Konijnenhouderij Plan van aanpak 2010 – 2016. Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland. Online beschikbaar via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-72417.pdf>.

LTO (2015): Persoonlijke communicatie Vakgroep Konijnenhouderij, 2015.

MINEZ (2015): Antwoord Plan van aanpak antibiotica konijnenhouderij.

MINLNV (2010a): Deskundigenberaad RIVM en reductie antibioticumgebruik. Online beschikbaar via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2010/04/09/deskundigenberaad-rivm-en-reductie-antibioticumgebruik.html>.

MINLNV (2010b): Plan van aanpak verbetering welzijn konijnenhouderijen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Online beschikbaar via <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/33328/kst-28286-422.html>.

NieuweOogst (2015): Aldi verkoopt Nederlands parkkonijn. NieuweOogst. Online beschikbaar via http://www.nieuweoogst.nu/scripts/edoris/edoris.dll?tem=LTO_TEXT_VIEW&doc_id=237019#.Vk7-Hdlvfcs.

NVWA (2013): Advies over de risico's van ESBL en MRSA in voedsel. Utrecht: Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. Online beschikbaar via <http://edepot.wur.nl/281870>.

RDA (1997): Rapport van aanbevelingen welzijnsproblematiek in de bedrijfsmatige konijnenhouderij. Raad voor Dierenaangelegenheden. Online beschikbaar via http://www.rda.nl/home/files/rda_1997_12.pdf.

RvA (2012): Advies van de Raad voor Dierenwelzijn Betreffende het huisvesten van konijnen. Raad voor Dierenwelzijn. Online beschikbaar via http://www.agripress.be/_STUDIOEMMA_UPLOADS/downloads/advies.pdf.

WUR (2015): Persoonlijke communicatie Wageningen Universiteit en Researchcentrum over huisvestingssystemen van konijnen, 2015.